
DOPADY ZEMĚTŘESENÍ V ROCE 2011 NA JAPONSKOU EKONOMIKU

Zuzana Stuchlíková*

Úvod

V roce 2008 začala v Japonsku dosud nejhlubší poválečná recese, resp. krize, tedy největší propad japonského HDP. Japonsko se muselo potýkat se silným propadem exportu a s klesajícími investicemi, výrazně se prohloubila i nerovnováha veřejných financí. Po krátkém oživení v roce 2010 pak zemi postihlo v březnu 2011 ničivé zemětřesení (Great East Japan Earthquake) a vlny tsunami, které budoucnost japonské ekonomiky dále zkomplikovaly.

Ačkoliv je Japonsko na přírodní katastrofy v mnoha ohledech lépe připravené než kterákoliv jiná země světa, zemětřesení a následné tsunami v roce 2011 jej opět (stejně jako předchozí zemětřesení v Kóbe v roce 1995) překvapilo svou silou a dopady. Od značných lidských ztrát, přes škody na infrastruktuře a majetku, k poklesu exportní i celkové produkce a exportu a k vážné energetické krizi. I přes rychlou obnovu postižených regionů a stabilizaci ekonomika v roce 2011 poklesla. Japonská vláda schválila rozsáhlý plán rekonstrukce a masivní investice pro celkové oživení země, avšak jeho realizace bude velmi náročná, s ohledem na enormně vysoké veřejné zadlužení země.

Hlavním cílem této studie je popsat a analyzovat vývoj japonské ekonomiky v letech 2010–2012 a zhodnotit, jaké dopady mělo na ekonomiku ničivé zemětřesení a vlny tsunami z března 2011. Dále se studie zaměřuje na reakci vlády, analyzuje hlavní protikrizová opatření.

Text článku je rozdělen do tří částí. V první části je stručně popsán vývoj, hlavní trendy a problémy japonské ekonomiky v letech 2009–2010, tedy v období po krizi a před zemětřesením. Ve druhé části jsou připomenuta základní fakta o živelních katastrofách z roku 2011 a zhodnoceny dosavadní i očekávané dopady na japonskou ekonomiku. Ve třetí kapitole jsou nastíněna vládní opatření na obnovu postižených oblastí a oživení celé ekonomiky, v oblasti fiskální i monetární politiky, popř. politiky strukturální.

* Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta mezinárodních vztahů (stuchliz@vse.cz).
Tato studie byla vypracována v rámci institucionální podpory FMV VŠE v Praze (IP200040).

Autorka příspěvku využívá různé primární i sekundární prameny, vzhledem k aktuálnosti tématu jde převážně o internetové zdroje. Vedle oficiálních japonských statistik a vládních dokumentů využívá zdroje mezinárodních ekonomických organizací, zejména Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organization for Economic Cooperation and Development, OECD) a Mezinárodního měnového fondu (International Monetary Fund, IMF). Uvedenou problematikou se v literatuře zabývá prozatím málo zahraničních autorů, u českých autorů jsou studie o současné japonské ekonomice spíše výjimečné. Ze zahraničních autorů je to např. Salsberk, Chandler a Chhor (2011), Vollmer a Bebenroth (2012), částečně i Kingston (2013). Japonsku je věnován větší prostor spíše v souvislosti s narůstajícím veřejným zadlužením a problémem stárnutí populace.

1. Stav a problémy japonská ekonomiky před zemětřesením

Japonská ekonomika zažila v minulé dekádě nejdelší poválečnou expanzi (únor 2002 až březen 2008, tj. 73 měsíců) i dosud nejhlubší recesi/krizi dle míry propadu HDP (březen 2008 až březen 2009, tj. 13 měsíců) – podrobněji viz ESRI (2012 nebo Stuchlíková, 2011a). Během této krátké, ale hluboké recese došlo k historicky největšímu poválečnému produktu japonského produktu, v důsledku výrazného poklesu japonského exportu i domácích investic a spotřeby v době světové recese (viz např. Jiráňková, Hnát, 2010). Reálný HDP se propadl v roce 2009 o 6,3 % (dle japonského statistického úřadu o 5,5 %), což je téměř trojnásobek celosvětové hodnoty v daném roce (-2,3 %). Pro srovnání, ekonomika USA v roce 2009 poklesla o 3,5 %, EU o 4,3 % (viz podrobněji např. Bič, 2010). Oproti tomu Čína oficiálně vykazala v krizovém roce růst reálného HDP ve výši 9,2 %, ¹ Indie ve výši 9,1 %. Poslední výrazný propad HDP Japonsko zaznamenalo v roce 1998 (-2,0 %), kdy zažívalo recesi spojenou s bankovní krizí, přechodem k fiskální restrikci a propadem obchodu v době asijské finanční krize (UNCTAD, 2012).

Recese skončila dle oficiálních zdrojů v březnu 2009, poté následovalo cca roční oživení (HDP vzrostl v roce 2010 o více než 4 %), spojené s vysokým nárůstem exportu, mírnějším oživením soukromé spotřeby a stagnací soukromých investic – podrobněji viz tabulku 1 a Stuchlíková (2013a a 2013b).

1 Podle analytiků i Čína byla v roce 2009 ve fázi recese, která ale nebyla oficiálně vyhlášena. Na recesi ukazovaly mj. i poklesy v oblasti spotřeby nerostných surovin nebo elektřiny, snížení celkové dynamiky HDP pak ovlivnily zejména propadající se exporty v roce 2009 – viz např. Stuchlíková, Hnát (2012). Problematické je rovněž vymezení recese, které je v čínském pojetí odlišné než standardně používané. Podrobněji viz např. Kohout (2010). Zpomalení hospodářské aktivity se obávala i čínská vláda, která v letech 2008–2010 dle odhadů UNCTAD (2011: 43) uvolnila do ekonomiky v rámci fiskální stimulace částku odpovídající 13,1 % HDP, což byla v daném období pravděpodobně nejvyšší míra fiskální expanze ve světě.

Tabulka 1**Vybrané makroekonomické ukazatele Japonska, 2007–2012**

Ukazatel	2007	2008	2009	2010	2011
HDP v běžných cenách (bil. JPY)	513,0	501,2	471,1	481,8	468,4
Růst reálného HDP (v cenách 2005, v %)	2,2	-1,0	-5,5	4,4	-0,7
– Spotřeba domácností (v %)	1,0	-0,9	-0,8	2,5	-0,0
– Tvorba hrubého fixního kapitálu (v %)	0,3	-4,1	-10,6	-0,5	0,5
– Vládní spotřeba (v %)	1,1	-0,1	2,3	2,1	2,1
– Export zboží a služeb (v %)	8,7	1,4	-24,2	24,2	0,0
Míra nezaměstnanosti (v %)	3,9	4,0	5,1	5,1	4,5
Míra inflace (CPI, 2010 = 100)	100,7	102,1	100,7	100,0	99,7
Obchodní bilance (v bil. JPY)	12,3	4,0	4,0	8,0	-1,6
Kapitálový a finanční účet (v bil. JPY)	-22,5	-18,4	-12,6	-12,0	6,3
Portfolio investice (v bil. JPY)	12,0	-24,3	-21,2	-16,2	15,3
Kurs JPY k USD (dle MOF, průměr za rok)	119,0	106,0	95,0	82,0	77,0
Diskontní sazba (konec roku, v %)	0,75	0,3	0,3	0,3	0,3
Saldo veřejných rozpočtů (v %)	-2,1	-1,9	-8,8	-8,4	-9,3
Hrubý veřejný dluh (v % HDP)	162,4	171,1	188,7	192,7	205,3
Čistý veřejný dluh (v % HDP)	80,5	95,3	106,2	112,8	125,3

Pramen: Statistics Bureau (2012a, 2012b), BOJ (2012a; platební bilance), OECD (2012a: 223, 238, 239; údaje o veřejném rozpočtu a dluhu).

Míra nezaměstnanosti vzrostla v době krize k hranici 5%, což je ve srovnání s ostatními vyspělými zeměmi stále relativně nízká úroveň. V roce 2010 tak bylo bez práce asi 3,17 mil. osob (Statistics Bureau, 2012a). V oblasti cenového vývoje ekonomika opět sklouzla do deflace, ceny rostly jen v některých položkách spotřebního koše. A problematický byl rovněž vývoj veřejných financí vzhledem k silné fiskální stimulaci ekonomiky v době krize. Zatímco během expanze 2002–2008 vláda dokázala v rámci snahy o rozpočtovou konsolidaci snížit deficity veřejných rozpočtů ke 2% (2008), v letech 2009–2010 přesahovaly 8% HDP, masivně vzrostly i prodeje vládních dluhopisů. V roce 2010 tak hrubý veřejný dluh přesáhl hranici téměř 190% HDP, tj. zdaleka nejvíce v rámci OECD – viz tabulku 1.

Vláda se v roce 2010 soustředila na stabilizaci ekonomiky po krizi a postupné omezování expanzivních opatření. Ačkoliv významnější reformy (další liberalizace a deregulace ekonomiky) byly odkládány, začalo se znovu diskutovat o nutnosti zvýšit daně ze spotřeby (ekvivalent české daně z přidané hodnoty) z 5% na 10%, popř. ještě výše. Právě vyšší daně ze spotřeby mají financovat rostoucí výdaje na penze a do zdravotnictví v důsledku prohlubující se demografické krize spojené s rychlým stárnutím populace (podrobněji viz např. Stuchlíková, 2013a).

Vláda (CAO, 2010) v roce 2010 přijala tzv. Novou růstovou strategii (New Growth Strategy), která se měla soustředit na růst tažený domácí poptávkou, celkové

posílení ekonomiky a veřejných financí nebo úpravy sociálního systému. Novým prvkem této strategie byla snaha obrátit hlavní problémy/negativa vývoje v příležitosti – tj. přesměrovat poptávku a zaměstnanost do oblastí spojených s klimatickou změnou nebo stárnutím populace. Cílem se stal 3% nominální růst HDP během příštího desetiletí, snížení nezaměstnanosti na 4% a omezení deflace. Dlouhodobého a udržitelného růstu by přitom mělo být dosaženo specifickými opatřeními v sedmi oblastech, např. zvýšením investic do obnovitelných zdrojů a ekologických projektů (tzv. zelené inovace), podporou domácího cestovního ruchu nebo díky reformám na trhu práce a ve finančním sektoru. Předchozí strategie oproti tomu akcentovaly nabídkovou stranu ekonomiky k posílení produktivity práce. Podle nové vlády² ale tyto změny zvýšily nezaměstnanost a nerovnoměrnost v rozdělování příjmů. V roce 2011 však i tato prozatím poslední významnější strategie musela být upravena kvůli odstraňování následků zemětřesení – viz dále.

2. Velké zemětřesení v roce 2011 a jeho dopady na ekonomiku

Zemětřesení v březnu 2011 (Great East Japan Earthquake) patřilo mezi vůbec nejhorší zemětřesení v zaznamenané historii Japonska i celého světa. Mělo sílu 9 stupňů Richterovy škály při hlavním otřesu (11. března 2011), následné otřesy pak 5–7 stupňů a trvaly až do konce října 2011. Epicentrum se nacházelo v Tichém oceánu, poblíž severovýchodního pobřeží největšího japonského ostrova Honšú. Dle odhadů šlo vůbec o čtvrté až šesté největší zemětřesení historie (resp. od roku 1900, kdy se provádí měření) dle síly otřesů.³ Devastaci nejhůře postižených prefektur (Iwate, Miyagi a Fukušima v regionu Tohoku)⁴ a zejména východního pobřeží Honšú dokončily následné vlny tsunami (dle odhadů až 38 m vysoké).⁵

2 V červenci roku 2007 proběhly volby do horní komory japonského parlamentu, v nichž dlouhodobě nejsilnější, Liberálně demokratická strana (LDP) ztratila řadu křesel ve prospěch opoziční Demokratické strany Japonska (DJP). LDP zaznamenala jednu z největších volebních porážek a poprvé v poválečné historii nebyla největší stranou v horní komoře. V předčasných parlamentních volbách v srpnu 2009 se DPJ stala dokonce vůdčí politickou silou i v dolní komoře a stranou vládní.

3 Dle síly otřesů bylo nejhorší zemětřesení v Chile (Valdivia) v roce 1960, které mělo sílu 9,5 stupňů Richterovy stupnice. Následovala zemětřesení v USA v roce 1964 (Aljaška, 9,2 stupně) a v Indonésii v roce 2004 (Sumatra, 9,1 stupně). Dle počtu lidských obětí byla pravděpodobně nejhorší zemětřesení v Číně v roce 1976 (provincie Hebei) s 242,8 tis. obětmi a v roce 1920 (provincie Ningxia) s 235,5 tis. obětmi. Na dalších místech figurují velká zemětřesení z posledních let (Indonésie v roce 2004, 227,9 tis. obětí; Haiti v roce 2010, 222,5 obětí). Podrobněji viz např. Statistics Bureau (2012a).

4 Tyto tři prefektury zajišťují 4% národního produktu a žije v nich 4,5% japonské populace (OECD 2011: 28). Region Tohoku je relativně izolovaný, ekonomicky patří jeho prefektury mezi nejslabší v Japonsku a zároveň je často postižovaný přírodními katastrofami. Trpí mj. odlivem mladých lidí za prací do perspektivnějších oblastí a rychlým stárnutím populace. Zdejší obyvatelstvo je nicméně důsledně trénováno pro případ katastrof, což se v roce 2011 projevovalo i ve velmi klidném průběhu evakuace, bez větších problémů a případného chaosu.

5 Do oblastí poškozených zemětřesením je možné podívat se i dnes prostřednictvím programu Google Street View v rámci projektu Memories for Future (na stránkách www.miraikioku.com/streetview/en), který ukazuje 45 tis. km cest ve více než 85 japonských městech a vesnicích. Cílem projektu je napomoci ostatním pochopit, v jaké situaci se země nachází. Podrobné informace o zemětřesení je možné získat i na vládních stránkách www.kantei.go.jp/foreign/incident/index.html.

Dle japonské statistického úřadu (Statistics Bureau, 2012a) si zemětřesení a vlny tsunami vyžádaly 15 861 obětí, 2 939 pohřešovaných, 6 107 zraněných, 341 tis. evakuovaných (poslední data k červnu 2012); zemětřesení mělo pravděpodobně i globální dopady.⁶ Co do lidských ztrát i dopadů na ekonomiky destrukce z roku 2011 přesáhla destrukci po dosud největším a nejnákladnějším poválečném zemětřesení – v Kóbe v roce 1995 (Great Hanshin Earthquake), proto se předpokládala i delší obnova a větší vliv na ekonomiku, a to i v důsledku jaderné havárie ve Fukušimě Daiči – viz dále.

Zemětřesení v Kóbe způsobilo dle OECD (2011: 28) škody ve výši zhruba 2 % HDP (9,6 tril. JPY), výdaje vlády na rekonstrukci postižené oblasti byly přibližně poloviční oproti odhadovaným výdajům u zemětřesení v Tohoku. Počet poškozených budov je v obou případech srovnatelný – viz tabulku 2. Schnell a Weinstein (2012: 2) považují za vhodnější ukazatel pro srovnání ekonomických dopadů podobných živelních katastrof ztráty na kapitálové zásobě v zemi. Zatímco v roce 1995 byl zničen fyzický kapitál v rozsahu cca 0,8 % celkové zásoby v daném roce, v roce 2011 se odhaduje destrukce kolem 1 % celkové národní kapitálové zásoby.

Připomeňme, že historicky nejničivějším bylo zemětřesení v oblasti Tokia v září 1923 (o síle 7,9 stupňů Richterovy stupnice), kdy si otřesy a následné záplavy podle odhadů vyžádaly 105 tis. obětí, dle neoficiálních zdrojů až 300 tis. (Statistics Bureau, 2012a). Podrobnější a srovnatelné údaje o ekonomických dopadech v tomto případě však nejsou dostupné.

Tabulka 2

Srovnání zemětřesení v Kóbe a v regionu Tohoku

Ukazatel	Kóbe (1995)	Tohoku (2011)
Oběti a pohřešovaní	6 400	19 966
Počet částečně nebo zcela poškozených budov	240 956	275 258
Zničené budovy	NA	580 559
Podíl poškozené oblasti na HDP (v %)	4–11	4–6
Celkové náklady	9 900 mld. JPY	NA
Vládní výdaje na rekonstrukci	5 020 mld. JPY	12 100 mld. JPY
Pokles akciových trhů po zemětřesení (v %)	-4,30	-6,90
Tempo růstu HDP v následném čtvrtletí (%)	-0,58	-0,50

Pramen: Schnell, Weinstein (2012: 2, 3).

6 Americká geologická služba (USGS) uvedla, že ostrov Honšú se posunul v důsledku otřesu až o 2,4 metru. Podle italského Národního institutu pro geofyziku a vulkanologii se posunula o 25 cm i zemská osa. Kvůli jinému rozložení hmoty na planetě se údajně zkrátil o mikrosekundy i den. Podrobněji viz např. National Geographic (2012).

Vedle lidských ztrát byla v průmyslovém regionu Tohoku narušena dopravní infrastruktura, přerušeny dodávky elektřiny, plynu i vody, zničen regionální rybolovný průmysl a zemědělství. Narušené dodávky elektřiny i produkce (především autodílů) z regionu ochromily velkou část ekonomiky – zejména automobilový a elektronický průmysl, zajišťující asi 39 % japonského exportu (Statistics Bureau, 2012a). Průmysl ale zaznamenal už v květnu oživení v důsledku obnovy – zejména automobilový průmysl, dále zpracování kovů, chemie a dopravní zařízení. Úrovně produkce před zemětřesením však nebylo dosaženo ani ke konci roku 2011. Při zmiňovaném zemětřesení v Kóbe byla produkce obnovena po měsíci a půl po události (Schnell, Weinstein, 2012: 3). Celkové škody na soukromém majetku a veřejné infrastruktuře v důsledku zemětřesení v Tohoku byly v roce 2011 vládou (CAO, 2012a: 10) odhadnuty na 17 bil. JPY (z toho 10,4 bil. JPY činily škody na budovách), tj. na cca 3–5 % japonského HDP.

V důsledku poškození vlnami tsunami a následného přehřátí došlo i k explozi poloviny jaderných reaktorů v elektrárně Fukušima Daiči, z níž uniklo vysoké množství radiace. Radiace zamořila přilehlé okolí (v oblasti 30 km kolem elektrárny byla provedena evakuace), radioaktivní prach doletěl až do Evropy a USA. Havárie v této elektrárně se stala nejhorší jadernou katastrofou po ukrajinském Černobyli (1986). Ačkoliv japonská vláda dopady havárie zpočátku spíše bagatelizovala, dle zpráv z roku 2012 (viz např. TEPCO, 2012) je zřejmé, že budou pravděpodobně závažnější. Navíc se ukázalo, že havárii bylo možné zcela, nebo alespoň zčásti zabránit, velký podíl na přehřátí reaktorů měl lidský faktor. Kromě Fukušimy bylo přímo postiženo zemětřesením dalších 10 jaderných elektráren.

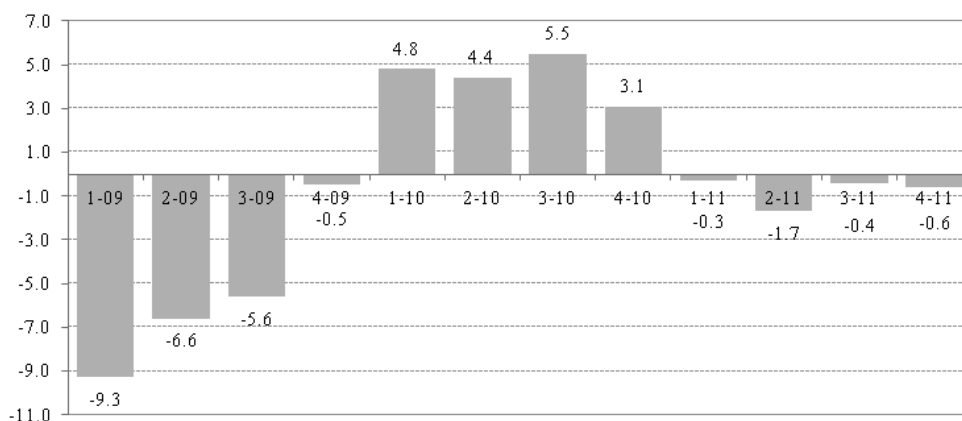
Vláda však v průběhu roku 2011, pod nátlakem veřejnosti i médií, uzavřela všech 54 jaderných reaktorů v zemi, aby je podrobila bezpečnostním prověrkám. Ke konci roku 2012 byly v provozu pouze tři reaktory, jejichž spuštění se neobešlo bez poměrně masivních protestů a demonstrací. Vzhledem k napjaté situaci vláda navíc oznámila, že do roku 2030 či 2040 zcela eliminuje produkci elektřiny v jaderných elektrárnách, které před havárií (ve fiskálním roce 2010) zajišťovaly 24,9 % z celkové produkce elektřiny (Statistics Bureau, 2012a), což bude mít zřejmě značné finanční dopady (projevující se jak v nárůstu cen elektřiny, tak v nutných veřejných investicích a podpoře alternativním zdrojům) – viz dále.

Dle odhadů japonské vlády byl dopad zemětřesení v roce 2011 na ekonomiku menší než dopad pádu americké investiční banky Lehman Brothers a následná finanční krize a recese v USA a ve vyspělém světě v letech 2008–2009. Japonsko už bylo v recesi, když zemětřesení severovýchod země postihlo, vláda proto označuje uvedenou situaci jako „krizi v krizi“. Podle oficiálních statistik (Statistics Bureau, 2012b) se japonský HDP snížil v prvním čtvrtletí 2011 o 0,3 % (v prvním čtvrtletí 2009 přitom poklesl o rekordních 9,3 %), ve druhém čtvrtletí pak o 1,7 % kvůli propadu v soukromé spotřebě a ve stavebnictví. Pokles HDP pokračoval až do konce roku – viz graf 1. Dle Schnella a Weinsteina (2012: 4) patřily na straně poptávky v roce 2011 mezi hlavní retardační faktory pomalé vládní stimuly pro obnovu (ve srovnání s vládní podporou po zemětřesení v Kóbe), nízká zahraniční poptávka kvůli silnému jenu a omezení domácí spotřeby a investic po zemětřesení. Soukromá spotřeba klesala v prvním i druhém čtvrtletí roku 2011 – o 0,5 %, resp. 0,4 %, v dalších kvartálech již

rostla. Investice obdobnou měrou klesaly ještě ve třetím čtvrtletí roku 2011. Na straně nabídkové hrálo hlavní roli narušení dodavatelských řetězců v regionu i celém Japonsku. To se projevilo ve výrazném snížení exportu, zejména v 2. čtvrtletí (-5,5 %) (dle Statistics Bureau, 2012b).

Graf 1

Vývoj japonského reálného HDP před zemětřesením a po něm (kvartálně, v %)

Pramen: Statistics Bureau (2012b), vlastní zpracování.

Akciové trhy poklesly asi v reakci na zemětřesení o více než 10 % v prvních týdnech po této přírodní katastrofě, brzy se ale obchodování stabilizovalo a obnovilo. Index Nikkei 225 dle oficiálních údajů (Statistics Bureau, 2012b) klesl v březnu 2011 o 8,2 %, v následujících měsících pak osciloval mezi -1,6 % (květen) a 1,3 % (červen). Velký propad zaznamenal v srpnu (-8,9 %) a poté v listopadu (-6,2 %), to už ovšem především kvůli vývoji na světových burzách, zejména v USA⁷ – viz také graf 2. Dramatičtější vývoj byl zaznamenán i u širšího indexu tokijské burzy TOPIX⁸, který v březnu poklesl o 6,9 % a s výjimkou července pak dále klesal. Celkově patřily výsledky obchodování na japonském akciovém trhu v roce 2011 mezi nejhorší od 80. let.

7 V srpnu 2011 reagovaly světové burzy především na snížení ratingu Spojených států ze strany mezinárodní ratingové agentury Standard & Poor's. Mezi další faktory propadu v tomto období je možné zařadit i postupující dluhovou krizi ve vyspělém světě (zejména v eurozóně) a také obavy z vývoje v Číně (přehřívání ekonomiky spojené s relativně rychlým růstem spotřebitelských cen) a v celé světové ekonomice. V listopadu zaznamenaly velké ztráty japonské společnosti (např. výrobce elektroniky Sony, automobilka Honda nebo banka Nomura) mj. kvůli záplavám v Thajsku, které narušily výrobu ve zdejších japonských provozech, a kvůli slábnoucí poptávce ze strany největších obchodních partnerů Japonska.

8 Index Nikkei Stock Average (Nikkei 225) se skládá z 225 akciových titulů největších japonských společností, které jsou obchodovány na japonské burze. Index Tokyo Stock Price Index (TOPIX) je širší index, který zahrnuje všechny společnosti obchodované na tokijské burze a má odlišný způsob výpočtu. Podrobnější informace je možné získat např. na stránkách tokijské burzy www.tse.or.jp/english/market/index.html.

Graf 2**Vývoj indexu Nikkei 225 před zemětřesením a po něm (měsíční průměry v JPY)**

Pramen: Statistics Bureau (2012b), vlastní zpracování.

Zásadní změnou v roce 2011 je přechod Japonska do deficitu u obchodní bilance, resp. bilance zboží a služeb – z přebytku 8,0 bil. JPY v roce 2010 (resp. 6,6 bil. JPY) do deficitu v odhadované výši 1,6 bil. JPY v roce 2011 (resp. 3,3 bil. JPY) (Statistics Bureau, 2012b). Problémem byl zejména posilující jen a slabá vnější poptávka – a tedy špatná exportní výkonnost a nízká míra růstu japonského exportu, který klesal ovšem už před zemětřesením. Deficit obchodní bilance byl zaznamenán už v lednu (-4,0 bil. JPY) – viz graf 3. Od dubna pak můžeme označit vývoj japonského exportu jako nestabilní (s největším poklesem po zemětřesení, tj. v dubnu a květnu), importy spíše rostly (Statistics Bureau, 2012b). Japonsko tak v roce 2011 vykázalo první deficit obchodní bilance od roku 1981 (tedy po 31 letech).

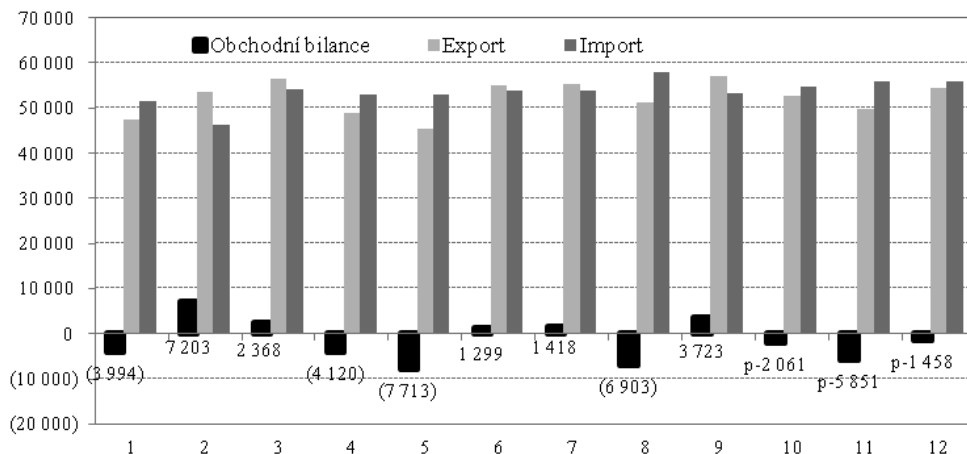
Jak bylo uvedeno výše, zemětřesení a tsunami postihly zejména výrobu dopravních prostředků a elektroniky, které mají více než třetinový podíl na japonském exportu. V roce 2011 se snížil export dopravních zařízení o 8,0%, výrobků elektrického strojírenství o 8,3% (a např. u polovodičů a dalších elektronických dílů o 14,2 %). Vzhledem k obavám z radioaktivity klesl významně i vývoz potravin (o 11,6 %), jehož podíl na celkovém japonském exportu je ale zanedbatelný (0,5 %).⁹ Celkově japonský export v roce 2011 poklesl o 2,7%. Na straně dovozu je pak zřetelný nárůst u paliv (o 25,4 %), zejména u ropy (dovážené z více než 70% ze zemí Středního východu), kterou hojně využívají tepelné elektrárny nahrazující jaderné elektrárny po havárii ve Fukušimě.

⁹ Mezi nejvýznamnější komoditní skupiny na straně exportu patří i produkce obecného strojírenství (21,1 % v roce 2011), další výrobky zpracovatelského průmyslu (13,4 %) a chemikálie (10,4 %). Na straně importu mají hlavní podíl minerální paliva (32 %), dále elektrické strojírenství (11,7 %), chemikálie (9 %), další výrobky zpracovatelského průmyslu (8,9 %), potraviny (8,6 %) a suroviny (7,7 %). Podrobněji viz např. Statistics Bureau (2012a nebo 2012b).

Minerální paliva se přitom podílí na japonských dovozech nejvíce ze všech komoditních skupin, a to 32 %. Celkový japonský import tak v roce 2011 vzrostl o 12,1 %.

Graf 3

Vývoj japonského zahraničního obchodu v roce 2011 (měsíčně, v bil. JPY)

Poznámka: Údaje za říjen až prosinec 2011 jsou předběžné.

Pramen: Statistics Bureau (2012b), vlastní zpracování.

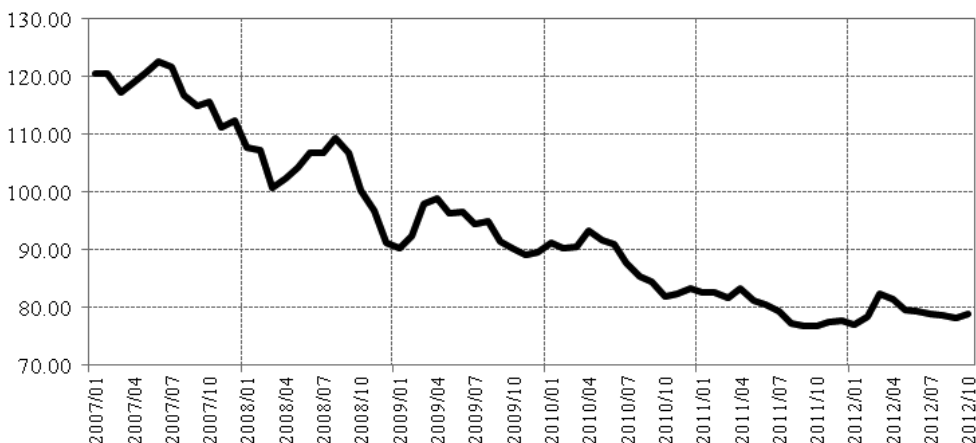
Poměrně strmé posilování japonského jenu ve vztahu k americkému dolaru začalo už v roce 2008. I v době recese v roce 2009 měl tendenci posilovat a nejsilnější byl jen paradoxně v červenci 2011, tedy až po zemětřesení. Podle japonské vlády (CAO, 2011a) za posílením stála především špatná ekonomická situace v USA a eurozóně a rostoucí nestabilita na světových finančních trzích. Ani v následujících měsících se nepodařilo jen výrazněji oslabit, ačkoliv japonská vláda, spolu se zeměmi G7, koordinovaně intervenovala proti dalšímu posilování. Samotná japonská centrální banka intervenovala v roce 2011 několikrát, jen v srpnu prodala na trhu až 900 mld. JPY (IHNE, 2011). Koordinovaná intervence zemí G7 na podporu oživení v Japonsku pak byla prvním společným zásahem na trhu od roku 2000.

Japonsko je, vzhledem k nízkým úrokovým sazbám, již delší dobu cílem tzv. carry trade (podobně jako např. švýcarský frank). Tyto spekulativní transakce vycházejí z úrokových diferenciálů mezi jednotlivými zeměmi. Zjednodušeně řečeno, investoři si půjčují v zemi s nízkým úrokem a takto získané zdroje investují tam, kde finanční instrumenty vynášejí vyšší úroky. Vzhledem k tomu, že neexistuje přesnější a obecně přijímaná definice této transakce, je problém odhadnout i celkové finanční toky v rámci carry trade. Objem carry trade se dá odhadnout jen nepřímou a s velkou mírou nepřesnosti. Dle IMF (2007: 11) mohou carry trades ve světě dosahovat hodnoty od 100 mld. USD do 2 bil. USD. V době světové recese se carry trade s japonským jenem dle odhadů dále zvýšil, protože investoři si pravděpodobně půjčovali v jencech, aby investovali do zlevňujících cenných papírů v USA (Tosborvorn, 2010: 6). V předchozím

období, kdy v USA byly nízké úrokové sazby, naopak využívali z velké části pro carry trade americký dolar.¹⁰ Přímoú souvislost mezi posilováním/oslabováním měny a spekulacemi v rámci carry trade je však poměrně obtížné prokázat (Gagnon, Chaboud, 2007).

Graf 4

Kurz JPY/USD, 2005–2012 (průměrné měsíční hodnoty, tokijský trh)

Pramen: BOJ (2012b), vlastní zpracování.

3. Opatření na obnovu ekonomiky

Vláda premiéra Naoto Kana (červen 2010 až září 2011) vytvořila speciální komisi a agenturu (Reconstruction Agency), zabývající se rekonstrukcí země.¹¹ Zároveň urychleně mobilizovala armádu¹² a přijala četné nabídky zahraniční pomoci při likvidaci škod. Bylo nutné co nejrychleji obnovit infrastrukturu (zničené cesty, letiště atd.), velké problémy byly s energetikou. Nejvíce byla zasažena společnost Tokyo Electric Power Company (TEPCO), která původně zajišťovala dodávky pro 42 mil. lidí a oblast produkující asi 40 % HDP – a během katastrofy ztratila 40 % své výrobní

10 Podle Gagnona a Chabouda (2007) je možné v posledních letech pozorovat více období, kdy jen výrazně posílil právě kvůli carry trades. Největší posílení následovalo v říjnu 1998 (v době asijské finanční krize), kdy JPY strmě posílil oproti USD coby cílové měně krátkodobých investic v tomto období. Další zásadní pohyby přišly v květnu 2006 a v únoru 2007. Tosborvorn (2010: 3) zmiňuje i další epizody rychlého posílení JPY, pravděpodobně v důsledku carry trade, např. v říjnu 2008, kdy JPY posílil o více než 10 % vůči australskému dolaru a britské libře jen během několika hodin.

11 Webové stránky Agentury pro rekonstrukci jsou dostupné z www.reconstruction.go.jp/english/index.html. Agentura začala působit od února 2012 s cílem plánovat a koordinovat národní a regionální politiky a opatření pro rekonstrukci. Vede ji premiér Japonska a má fungovat do roku 2020.

12 Japonsko nemá v důsledku poválečného vývoje armádu v tradičním slova smyslu. Jeho vojáci jsou členy tzv. Síle sebeobrany nebo domobrany (Self Defence Forces), které mají být převážně obrannými jednotkami. V průběhu existence byly transformovány mj. ve vysoce profesionální složky, vycvičené pro likvidaci živelních katastrof. K jejich roli při odstraňování škod po zemětřesení viz např. stránky japonského ministerstva obrany www.mod.go.jp/e/d_act/disaster/index.html.

kapacity (CAO, 2012a: 12). Bylo tedy nutné zajistit dodávky energií a nahradit možné výpadky (i s ohledem na blížící se horké léto).

Vláda v dodatečných rozpočtech v roce 2011 schválila uvolnění 11,7 bil. JPY během pěti let na eliminaci škod po katastrofě, a to ve formě různých infrastrukturálních nebo sanačních projektů, opatření na podporu zaměstnanosti nebo regionálních podniků apod. (CAO, 2012a: 34) Financování rekonstrukce je ovšem sporné, s ohledem na špatnou fiskální situaci a enormně vysoké veřejné výdaje Japonska. Výdajová stránka byla již při reformách v uplynulé dekádě značně omezena (např. sociální výdaje v roce 2008 představovaly 18,7 % HDP, zatímco průměr zemí OECD byl 19,2 %; viz OECD, 2012b), avšak očekává se její další růst kvůli rychlému stárnutí japonské populace. Je proto doporučováno další snižování výdajů a důraznější penzijní reforma, včetně zvýšení doby pro odchod do důchodu až na 67 let (podrobněji viz např. IMF, 2012).

Možnosti pro financování jsou spíše na straně daňové. Podíl celkových daní na japonském HDP představoval v roce 2008 dle OECD (2012b) 28,1 %, což je v mezinárodním srovnání relativně málo (průměr OECD představoval 34,8 %). Dle IMF je dále možné zvyšovat především daň ze spotřeby. Daňová sazba dnes dosahuje 5 %, což je jedna z nejnižších úrovní ve světě. V rámci penzijních a fiskálních reforem ale bylo schváleno její zvýšení na 8 % v roce 2014 a na 10 % v říjnu 2015. Například IMF (2012: 11) doporučuje zvýšení až na 15 %. Jisté rezervy jsou i na straně korporátních daní, ovšem zde je v plánu naopak snížení na 35 % do roku 2015 s cílem podpořit investice a celkovou ekonomickou aktivitu v zemi.

V rámci revitalizace ekonomiky po zemětřesení vláda (CAO, 2011b) částečně revidovala přechodí Novou růstovou strategii z roku 2010 a zaměřila se mj. na následující otázky.

1. Inovativní energetiku a nové environmentální strategie (přijata Innovative Strategy for Energy and the Environment) s ohledem na nové podmínky po havárii ve Fukušimě. Cílem má být tlak na změnu struktury poptávky po energiích; diverzifikace energetické nabídky; reforma elektrických systémů v zemi; zajištění a ověření bezpečnosti dalších jaderných elektráren. Zde je mj. akcentována i snaha ve střednědobém a dlouhodobém horizontu omezit závislost na jaderné elektřině a podpořit především alternativní, ekologické zdroje (Green Innovation Strategy) – viz dále.
2. Zabránění procesu „hollowing-out“ u průmyslu v postižených oblastech a rozvoj zámořských trhů. Bylo nutné co nejrychleji oživit výrobní řetězce na postiženém území země a podpořit domácí výrobce, aby se nepřesouvali do jiných regionů či asijských zemí. Vláda proto např. operativně snížila daň z příjmů právnických osob o 5 %, začala finančně podporovat expanzi malých a středních podniků na zahraničních trzích (ale ne jejich přesouvání). Obavy z přesouvání výroby z Japonska se objevily i v souvislosti se strmým posilováním JPY, které ohrožuje konkurenceschopnost japonských výrobců a může vést k odsunu výroby komponentů (coby jádra dodavatelských řetězců) i výrob s vysokou přidanou hodnotou.
3. Posílení vztahů s ostatními zeměmi a důležitými obchodními partnery. Zde byl akcentován plán zahájit jednání nebo uzavřít dohodu o ekonomickém partnerství

(Economic Partnership Agreement, EPA) s Evropskou unií, prostudovat možnosti spolupráce s Čínou a Jižní Koreou v rámci trojstranné dohody o volném obchodu, vyjednat EPA s Austrálií atd. (podrobněji viz např. Stuchlíková, 2011b).

4. Revitalizaci zemědělství, lesnictví a rybolovu v regionech postižených zemětřesením i v celé zemi. Cílem je zvýšení konkurenceschopnosti japonské prvovýroby a posílení oslabené důvěry v japonskou zemědělskou a rybolovnou produkci.

Kromě obecných strategií byla přijata řada specifických opatření a podpůrných projektů. Například Japonská turistická agentura (Japan Tourism Agency, JTA) v roce 2011 ohlásila, že v rámci obnovy cestovního ruchu v zemi (vzhledem k tomu, že počet zahraničních turistů v Japonsku poklesl v roce 2011 o 28%; Statistics Bureau, 2012a) poskytne v roce 2012 až 10 tis. letenek zdarma. Účastníci programu Fly to Japan! měli o svých cestách po Japonsku referovat v zahraničí, a přesvědčit tak ostatní, že není důvod obávat se cest do země. Program měl být spuštěn v dubnu 2012. Na konci roku 2012 ale byl zrušen, když vláda neschválila u této položky navýšení rozpočtu na fiskální rok 2012 a zdroje raději přeměrovala na obnovu regionu.

Na konci roku 2011 byla schválena vládní pomoc stále méně solventní elektrárenské společnosti TEPCO pro pokrytí odškodnění obětí havárie, dekontaminaci a likvidaci reaktorů Fukušimy. Vláda přislíbila přímo poskytnout pomoc až ve výši čtvrt procenta HDP, maximálně pak do 1,9% HDP či 9 bil. JPY při zahrnutí kapitálové injekce do chřadnoucí společnosti (IMF, 2012: 37). V polovině roku 2012 pak bylo akcionáři TEPCO de facto schváleno znárodnění společnosti, když vláda přislíbila uvedenou kapitálovou finanční injekci výměnou za většinový podíl jejích akcií, čímž společnost zachránila před bankrotem. Vedle odškodňování je cílem postupně překrýt reaktory poškozené elektrárny betonovými kryty. Dle odhadů ale potrvá až 30 let, než bude možné kryty z poškozených budov sejmout a zlikvidovat.

Jednou z hlavních změn do budoucna, v reakci na jadernou katastrofu ve Fukušimě, však má být odklon od klíčové, ale dle veřejnosti „nebezpečné“ jaderné energetiky k tepelným elektrárnám a alternativním zdrojům. Ve fiskálním roce 2010 bylo vyprodukováno v jaderných elektrárnách 24,9% elektřiny, 66,7% připadalo na tepelné elektrárny a 7,8% na elektrárny vodní. Podíl dalších, alternativních zdrojů je v současnosti zanedbatelný, nedosahuje ani 1% – viz tabulku 3. To se však vláda premiéra Kana snažila změnit i před zemětřesením. Po něm svou vizi znásobila a začala mluvit o zvýšení podílu obnovitelných zdrojů na celkové produkci elektřiny až na 20%. Plány na vystavení dalších 14 reaktorů do roku 2030 a zvýšení podílu jaderné elektřiny na 53% byly naopak odloženy, popř. zrušeny (Kingston, 2013: 203). Jednou z variant do budoucna je celková eliminace jaderné energetiky v Japonsku. Vzhledem k nedostatku efektivních alternativ (podrobněji viz např. Cílek, Kašík, 2012 nebo Vošta, 2007) by však taková cesta byla příliš finančně náročná (jak co do nákladů na utlumení výroby v jaderných elektrárnách, tak co do investic do vyšší produkce prostřednictvím obnovitelných zdrojů nebo stále dražších fosilních paliv).

Tabulka 3**Výroba a spotřeba elektřiny v Japonsku, 1995–2010 (fiskální roky)**

Ukazatel	1995	2000	2005	2009	2010
Celková produkce (v mld. kWh), z toho:	989,9	1 091,5	1 157,9	1 112,6	1 156,9
tepelné elektrárny (v %)	61,0	61,3	65,8	66,7	66,7
jaderné elektrárny (v %)	29,4	29,5	26,3	25,1	24,9
vodní elektrárny (v %)	9,2	8,9	7,5	7,5	7,8
ostatní (v %)	0,3	0,3	0,4	0,6	0,6
Celková spotřeba (v mld. kWh)	881,6	982,1	1 043,8	1 003,2	1 056,5

Pramen: Statistics Bureau (2012).

Otázkou také zůstává, zda očekávané zhoršení kvality ovzduší v důsledku vyšší produkce v tepelných elektrárnách nebude mít na veřejné zdraví horší dopady než havárie ve Fukušimě. Dopady na zdraví je možné hodnotit až v dlouhodobějším horizontu, dle odhadů by havárie ve Fukušimě však mohla zvýšit počet úmrtí na rakovinu v postižené oblasti až o tisíc případů ročně. Na druhé straně zvýšení produkce emisí v tepelných elektrárnách se rovněž neobejde bez dopadů na veřejné zdraví. Schnell, Weinstein (2012: 8) zmiňují až 15x vyšší počet úmrtí na rakovinu ročně v důsledku přesunu k produkci elektřiny na bázi spalování uhlí, resp. 5x vyšší počet u produkce při spalování ropy.¹³ Vedle vyššího počtu úmrtí připomínají i další nemoci, které stav životního prostředí výrazně ovlivňuje, zejména infarkty myokardu nebo chronické bronchitidy.

Jaderná katastrofa v Japonsku mj. ovlivnila i vývoj jaderné energetiky ve světě. Řada zemí otevřela diskusi o možném nahrazení jádra jinými zdroji. Například německá vláda oznámila, že do roku 2022 zavře všechny své jaderné elektrárny. Podobně reagovaly i jiné země.

Dle mezinárodních institucí, např. IMF (2011a: 4; 2012: 3) nebo OECD (2011), byla reakce vlád premiérů Naoto Kana i Yoshihiko Nody (září 2011 až prosinec 2012) a snaha o stabilizaci trhů rychlá – ekonomická aktivita se obnovila dříve, než se čekalo. Sporné je však hodnocení opatření proti jaderné kontaminaci z Fukušimy. Dle zprávy vlády z prosince 2011 chybovali v elektrárně i zaměstnanci, stejně jako představitelé oborových ministerstev. Reagovali zmatečně a neměli ani dostatečný výcvik pro stav nouze. Také úřady podcenily sílu tsunami. Vláda problém dlouho spíše bagatelizovala a obyvatelé v okolí neměli dostatek informací. Kritiku si vysloužila vláda premiéra Kana zejména ze strany domácích pozorovatelů a politiků, podle nichž byla její reakce po zemětřesení neadekvátní a implementace zmiňovaných opatření (zejména u Fukušimy) pomalá a nedůsledná, což mj. vedlo k jejímu pádu v září 2011. Jak

13 V současnosti je hlavní příčinou úmrtí v Japonsku rakovina (283,1 úmrtí na 100 tis. obyvatel, cca 28,5 % všech úmrtí v roce 2012), dále nemoci srdce (154,4). Doba dožití při narození dosahuje v Japonsku 85,9 let u žen a 79,4 let u mužů, což jsou jedny z nejvyšších úrovní na světě. Podrobněji viz např. Statistics Bureau (2012a).

zmiňuje např. Kingston (2013: 200), je však třeba posuzovat kroky vlády i v mezinárodním kontextu, kdy jiné vlády mívají v podobných vážných situacích podstatně horší hodnocení a výsledky.

Závěr

Podle některých autorů (viz např. Salsberk, Chandler, Chhor, 2011) může být zemětřesení určitým mezníkem, který odstartoval pro Japonsko nové, zcela odlišné období – tak, jako tomu bylo i po předchozích extrémních katastrofách (silné zemětřesení v oblasti Kantó v roce 1923 nebo v Kóbe v roce 1995). Otázkou ovšem stále zůstává, zda půjde o změnu k lepšímu, nebo další problematickou dekádu či delší období.

Podobně i Mezinárodní měnový fond (IMF, 2011a: 19) označil zemětřesení jako příležitost pro rozšíření a urychlení reform v řadě oblastí. Například na trhu práce je nutné dále zvyšovat dosud nízkou zaměstnanost žen (při současném zlepšování péče o děti) a také problematickou zaměstnanost mladých. IMF doporučuje i zvýšení doby pro odchod do důchodu pro potlačení negativních dopadů rychle stárnoucí populace (zejména s ohledem na klesající počet pracovní síly). Je třeba urychlit i reformy pro zvýšení celkové produktivity (i skrze další otevírání japonské ekonomiky prostřednictvím regionální integrace) a usnadnit fungování a zakládání nových malých a středních podniků atd.

Vrcholní japonští představitelé jsou si vědomi, že v započatých reformách je třeba pokračovat. Jejich cíle ale v posledních letech byly definovány relativně vágně, nedůsledná a nejasná byla i jejich realizace. Prosazování reform bylo po odchodu posledního výraznějšího premiéra, Junichira Koizumiho (duben 2001 až září 2006), pro dosud vládnoucí Liberálně demokratickou stranu stále složitější (viz také Stuchlíková, 2013a). V roce 2009 se dostala po mnoha dekáдах do opozice a začala vládnout Demokratická strana Japonska (DPJ). O této změně ve vedení země se mluvilo jako o jedné z největších transformací poválečného Japonska. Ovšem už v prosinci 2012, v řádných parlamentních volbách, získala převahu v dolní komoře znovu LDP a premiérem se stal podruhé konzervativní Shinzo Abe. Další směřování reform, které navrhovala opoziční DPJ, tak není zatím zcela jasné.

Makroekonomická situace nebyla ani na konci roku 2012 v Japonsku příliš příznivá, a to i s ohledem na nepříznivý vývoj ve světové ekonomice. I když mezinárodní instituce zemi predikovaly pro rok 2012 poměrně silný růst HDP (např. IMF ve výši 2,4 %), musela se potýkat s řadou vážných dlouhodobých problémů. Výše hrubého veřejného dluhu dle IMF (2012: 31) za rok 2012 dosáhne již 234,5 % HDP (134,4 % v čistém vyjádření). Centrální banka musí dále bojovat proti deflaci, nepříznivý vývoj trvá u nově deficitní bilance zboží a služeb (-117,1 mld. USD). Z dalších negativních trendů je možné zmínit klesající úspory domácností (až k 1,9 % disponibilních příjmů) nebo stagnující příjmy a spotřebu (viz např. OECD, 2012a). Odstraňování následků živelních katastrof v takových podmínkách je velmi složité.

Literatura

- BIČ, J. Economic Governance of the EU in the View of the Impacts of the Current Financial and Economic Crisis. *Studia commercialia Bratislavensia*. 2010, roč. 3, č. 11, s. 335–350. ISSN 1337-7493.
- BOJ (2012a). *Japan's Balance of Payments for 2011* [online]. BOJ, 2012 [cit. 19. 9. 2012]. www.boj.or.jp/en/research/brp/ron_2012/data/ron120710a.pdf.
- BOJ (2012b). *BOJ Time-Series Data Search* [online]. BOJ, 2012 [cit. 19. 9. 2012]. www.stat-search.boj.or.jp/index_en.html#.
- CAO (2012a). *Road to Recovery* [online]. Government of Japan, March 2012 [cit. 19. 12. 2012]. www.kantei.go.jp/foreign/policy/documents/2012/_icsFiles/afieldfile/2012/03/07/road_to_recovery.pdf.
- CAO (2012b). *Options for Energy and the Environment. The Energy and Environment Council Decision on June 29, 2012* [online]. Government of Japan, July 2012 [cit. 19. 12. 2012]. www.npu.go.jp/policy/policy09/pdf/20120720/20120720_en.pdf.
- CAO (2011a). *Comprehensive Package Responding to the Yen Appreciation* [online]. Cabinet Office of Japan, 2011 [cit. 19. 11. 2012]. www5.cao.go.jp/keizai1/2011/111021_yen_appreciation.pdf.
- CAO (2011b). *The Guideline on Policy Promotion for the Revitalization of Japan* [online]. Cabinet Office, 2011 [cit. 5. 12. 2012]. www5.cao.go.jp/keizai/bousai/pdf/shishin-english.pdf.
- CAO. "New Growth Strategy" Reference [online]. Cabinet Office, 2010 [cit. 5. 9. 2012]. www5.cao.go.jp/keizai2/2010/0618reference.pdf.
- CÍLEK, V.; KAŠÍK, M. *Nejistý plamen. Průvodce ropným světem*. 2. vyd. Praha : Dokořán, 2012. ISBN 978-80-7363-218-2.
- ESRI. *Guide for Using Diffusion Indexes and Composite Indexes* [online]. ESRI, 2012 [cit. 20. 12. 2012]. www.esri.cao.go.jp/en/stat/di/111019dates.html.
- GAGNON, J. E.; CHABOUD, A. P. What Can the Data Tell Us about Carry Trades in Japanese Yen? [online]. [International Finance Discussion Papers, No. 899]. Board of Governors of the Federal Reserve System, July 2007 [cit. 15. 11. 2012]. www.federalreserve.gov/pubs/ifdp/2007/899/ifdp899.pdf.
- IHNED. Japonci intervenovali proti silnému jenu. Měna klesla na dvoutýdenní minimum [online]. *IHNED.cz*. 4. 8. 2011 [cit. 15. 11. 2012]. <http://byznys.ihned.cz/trhy-a-investice/c1-52481950-japonci-intervenovali-proti-silnemu-jenu-mena-klesla-na-dvoutydeni-minimum>.
- IMF. *Japan: 2012 Article IV Consultation – Staff Report* [online]. IMF, 2012 [cit. 5. 9. 2012]. www.imf.org/external/country/JPN/index.htm.
- IMF (2011a). *Japan: 2011 Article IV Consultation – Staff Report* [online]. IMF, 2011 [cit. 5. 9. 2012]. www.imf.org/external/country/JPN/index.htm.
- IMF (2011b). *Japan: Spillover Report for the 2011 Article IV Consultation and Selected Issues* [online]. IMF Country Report No. 11/183. IMF, 2011. [cit. 15. 9. 2012]. www.imf.org/external/country/JPN/index.htm.
- IMF (2007). *Japan: 2007 Selected Issues* [online]. IMF Country Report No. 07/28. IMF, 2011 [cit. 20. 11. 2012]. www.imf.org/external/country/JPN/index.htm.
- JIRÁNKOVÁ, M.; HNÁT, P. Vliv současné ekonomické krize na institucionální uspořádání světové ekonomiky. *Acta Oeconomica Pragensia*. 2010, roč. 18, č. 5, s. 3–19. ISSN 0572-3043.
- KINGSTON, J. *Contemporary Japan. History, Politics, and Social Change since the 1980s*. 2. vyd. Wiley-Blackwell, 2013. ISBN 978-1-118-31507-1.
- KOHOUT, P. *Finance po krizi: důsledky hospodářské recese a co bude dál*. 2. vyd. Praha : Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3583-2.

- NATIONAL GEOGRAPHIC. Sedm nečekaných způsobů, jak změnilo zemětřesení a cunami v Japonsku svět. [online]. *National Geographic*. 14. 3. 2012 [cit. 19. 11. 2012]. www.national-geographic.cz/detail/sedm-necekanych-zpusobu-jak-zmenilo-zemetreseni-a-cunami-v-japonsku-svet-14226/.
- OECD (2012a). *OECD Economic Outlook – 2/2012*. November 2012, no. 92. Paříž : OECD, 2012. ISSN 0474-5574.
- OECD (2012b). *OECD Statistical Factbook 2011-2012*.
- OECD. *Economic Survey – Japan 2011*. Paříž : OECD, 2011. ISBN 92-64-16007-8.
- SALSBERK, B.; CHANDLER, C.; CHHOR, H. *Reimagining Japan: The Quest for a Future That Works*. VIZ Media, 2011. ISBN13: 9781421540863.
- SCHNELL, M. K.; WEINSTEIN, D. E. Evaluating the Economic Response to Japan's Earthquake [RIETI Policy Discussion Paper Series 12-P-003]. The Research Institute of Economy, Trade and Industry, 2012.
- STATISTICS BUREAU (2012a). *Statistical Handbook of Japan* [online]. Statistics Bureau and Statistical Research and Training Institute [cit. 5. 9. 2012]. <http://www.stat.go.jp/english/data/handbook/index.htm>.
- STATISTICS BUREAU (2012b). *Japan Monthly Statistics* [online]. Různá čísla. Statistics Bureau and Statistical Research and Training Institute [cit. 25. 5. 2012]. www.stat.go.jp/english/data/getujdb/index.htm#d.
- STUCHLÍKOVÁ, Z. (2013a). Japonská ekonomika v letech 2000–2008. *Scientia et Societas*. 2013, roč. IX, č. 2. ISSN 1801-7118.
- STUCHLÍKOVÁ, Z. (2013b). Japonská ekonomika v letech 2007–2010. *Acta Oeconomica Pragensia*. 2013, č. 2. ISSN 0572-3043.
- STUCHLÍKOVÁ, Z.; HNÁT, P. Čínský zahraniční obchod a přístup k jeho liberalizaci po světové finanční krizi. *Scientia et Societas*. 2012, roč. VIII, č. 3. ISSN 1801-7118.
- STUCHLÍKOVÁ, Z. (2011a). Specifika hospodářských cyklů Japonska. *Ekonomický časopis*. 2011, roč. 59, č. 3, s. 279–295. ISSN 0013-3035.
- STUCHLÍKOVÁ, Z. (2011b). Bilaterální a regionální obchodní dohody Japonska. In NĚMEČKOVÁ, T. a kol. *Vzestup asijských zemí v mezinárodním obchodu*. Praha : Metropolitní univerzita Praha, 2011, s. 175–187. 237 s. ISBN 978-80-86855-83-7.
- TEPCO. *Fukušima Nuclear Accident Analysis Report* [online]. Tokyo Electric Power Company, June 2012 [cit. 25. 12. 2012]. www.tepco.co.jp/en/press/corp-com/release/betu12_e/images/120620e0102.pdf.
- TOSBORVORN, T. *Exploring the Yen Carry Trade: Investor's Choice of Target Currencies* [online]. Stanford University, 2010 [cit. 25. 10. 2012]. http://economics.stanford.edu/files/Tosborvorn_HThe-sis2010.pdf.
- UNCTAD. *UNCTADstat Database* [online]. New York: UNCTAD, 2012 [cit. 11. 11. 2012]. <http://unctad.org/en/Pages/Statistics.aspx>.
- UNCTAD. *Trade and Development Report 2011*. Ženeva: UNCTAD, 2011. ISBN 978-92-1-112822-2.
- VOŠTA, M. Dynamika energetické náročnosti s implikací pro EU. *Současná Evropa a Česká republika*. 2007, roč. XII, č. 1, s. 250–264. ISSN 1211-4073.

JAPANESE ECONOMY AFTER THE GREAT EAST JAPAN EARTHQUAKE IN 2011

Abstract: After a sharp contraction in the economic activity in 2008-2009 (the biggest economic slump in Japan after World War II), the Japanese economy started to recover in 2010. The Great East Japan Earthquake and tsunami of March 2011 brought Japan's recovery to a halt. It ruined vast parts of Japan's north-eastern coastal areas and damaged key infrastructure. It was one of the most destructive earthquakes in all of the Japanese history. This article focuses on the Japanese economy and its development in 2010-2012. It pays special attention to the economic impact of the earthquake and tsunami of March 2011 (damage to private capital and public infrastructure, electricity shortages, supply chain disruptions, decline in production and exports, etc.). The aim of this study is to recapitulate and analyse the development of the Japanese economy in 2010-2012 and to analyse both the immediate and long-term impacts of the Great East Japan Earthquake on the Japanese economy. It focuses on the government countermeasures and new economic strategies with respect to the latest natural disaster.

Keywords: Japan, 2011, Great East Japan Earthquake, earthquake, tsunami, Tohoku, recession, Fukushima, nuclear power engineering

JEL Classification: E6, N15, Q5

MOLNÁR, Z. *Competitive intelligence aneb jak získat konkurenční výhodu.* 1. vyd. Praha : Vysoká škola ekonomická, Nakladatelství Oeconomica, 2013. 256 s. ISBN 978-80-245-1908-1.

Kniha je první česky psanou monografií, věnovanou poměrně novému pojmu, který se v češtině někdy označuje jako konkurenční zpravodajství a který vznikl v USA až koncem sedmdesátých let minulého století. Účelem knihy je proto především podat čtenářům ucelený a zevrubný přehled o tom, co je a co není Competitive Intelligence, a inspirovat a motivovat je k tomu, aby metody a postupy Competitive Intelligence nejen dále studovali, ale především využívali.

Publikace ukazuje, jak systematickou realizací tzv. zpravodajského cyklu může být dosaženo hlavního cíle Competitive Intelligence, tj. zvýšení a udržení konkurenceschopnosti organizace a snížení rizika porážky v konkurenčním boji.

Kniha je členěna celkem do deseti kapitol a čtyř případových studií a nabízí bohatou bibliografii vhodnou pro další studium. Vedle popisu vlastních metod a postupů Competitive Intelligence najde čtenář v knize obsáhlý přehled internetových informačních zdrojů, včetně sociálních sítí, využitelných pro řešení úloh Competitive Intelligence a je seznámen s důležitou úlohou tzv. informačního průmyslu.

Kniha je určena široké odborné veřejnosti, zejména však všem manažerům, kteří jsou zodpovědní za strategický rozvoj firem a organizací, pracovníkům informatických útvarů a studentům vysokých škol ekonomicko-manažerského nebo informatického zaměření.